

درستی آزمایی، قابلیت اعتماد و ساختار عاملی فرم فارسی پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) در نوجوانان بزهکار
امید عیسی نژاد^۱، الهه علیپور^۲، بنت‌الهدی کریمی پور^۳

Validity, reliability, and factor structure of the Persian version of Family Dynamic Environment (FDE) scale among juvenile delinquents

Omid Isanejad¹, Elahe Alipour², Bentolhoda Karimpour³

چکیده

زمینه: تحقیقات نشان داده که مهمترین عامل دخیل در رفتار متخلفانه بین نوجوانان، پویایی‌های محیط خانواده است. این عامل به جو روانی درون خانواده اشاره دارد که از رفتارهای سرپرستانه، روابط زناشویی، روابط والد-فرزند و روابط بین اعضای خانواده نشأت می‌گیرد. بنابر همین ضرورت، مقیاس پویایی محیط خانواده توسط کیم و کیم (۲۰۰۷) ساخته شد تا پویایی‌های خانواده که در بروز رفتار مجرمانه در نوجوانان نقش دارند، بسنجد. **هدف:** هدف از پژوهش حاضر بررسی درستی آزمایی، قابلیت اعتماد و ساختار عاملی این پرسشنامه در نوجوانان بزهکار ایرانی بود. **روش:** روش پژوهش توصیفی و از نوع تحلیل عاملی بود. نمونه دربرگیرنده ۵۴۴ دانش‌آموز شامل ۳۰۲ دانش‌آموز عادی و ۲۴۲ دانش‌آموز با سابقه بزهکاری بود که از میان تمامی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان به شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند و پرسشنامه‌های پویایی‌های محیط خانواده (FDE؛ کیم و کیم ۲۰۰۷)، عملکرد خانواده (FAD؛ بیشاپ، اپستین و بالدوین، ۱۹۸۰) و نگرش به رفتارهای بزهکاری (فضلی، ۱۳۸۹) را تکمیل نمودند. تحلیل عاملی تأییدی (CFA) تطابق فرم فارسی پرسشنامه FDE با ساختار عاملی پیشنهاد شده توسط سازندگان آزمون را تأیید نمود. میزان همسانی درونی به‌دست آمده برای عامل‌های پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ بین ۰/۷۱ تا ۰/۹۲ بدست آمد که نشانگر کفایت آن برای سطوح عامل‌های یک پرسشنامه بود. **یافته‌ها:** یافته آزمون همبستگی نشان داد که بین ابعاد پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) با نگرش مثبت به بزهکاری رابطه معکوس و با نگرش منفی به بزهکاری رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد ($p < 0/01$). همچنین بین ابعاد پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) با ابعاد پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) رابطه منفی وجود دارد ($p < 0/01$). **نتیجه‌گیری:** نتایج پژوهش حاضر ثبات ساختار عاملی و درستی و قابلیت اعتماد این پرسشنامه را جهت تعیین نقش پویایی‌های محیط خانواده در بروز رفتار بزهکارانه نوجوانان ایرانی نشان می‌دهد. **واژه کلیدیها:** مقیاس پویایی محیط خانواده، تحلیل عاملی تأییدی، درستی آزمایی و قابلیت اعتماد

Background: Previous studies have identified that the most powerful contributor to delinquent behavior among adolescents is the family dynamic environment. Here, family dynamic environment refers to the psychological climate within a family, derived from parenting attitudes, marital relationships, parent-child relationships, and relationships among family members. Thus, Family Dynamic Environment (FDE) scale was developed by Kim and Kim (2007) to assessment of familial dynamics related to delinquency and criminal behavior in adolescents. **Aims:** The presents study was aimed at examining the validity, reliability, and factor structure of FDE among Iranian juvenile delinquents. **Method:** The research method was descriptive survey and factor analysis was used. The study sample consisted of 554 students; 302 typical students and 242 students with delinquency backgrounds. They were selected from among all high school students by a cluster random sampling method. They completed Family Dynamic Environment (FDE; Kim & Kim, 2007) scale, Family Assessment Device (FAD; Bishop, Epestine & Baldwin, 1980), and questionnaire of attitude toward delinquent behaviors (Fazli, 2010). **Confirmatory factor analysis (CFA) of FDE scale was confirmed according to the factor structure proposed by its developers. The internal consistency of parent-child relationship, paternal parenting attitude, maternal rearing attitude, psychological climate, and family cohesion using Cronbach's Alpha obtained 0.92, 0.92, 0.86, 0.81 and 0.71 that proved the efficiency of the scale for its factors. Results:** The results of correlation showed that the dimensions of FDE scale has a reverse relationship with positive attitude toward delinquency, and has a positive significant relationship with negative attitude toward delinquency ($p < 0.01$). Moreover, there was a negative significant relationship between the dimensions of FDE scale and Family Assessment Device (FAD) ($p < 0.01$). The results of the present study showed that the factor structure, validity, and reliability of FDE scale are acceptable to determine the role of family dynamic environment in development of delinquent behaviors among Iranian adolescents. **Conclusions:** This scale can be applied by mental health researchers and professionals who are looking for developing measurement tools and more appropriate cultural interventions for the adolescents in Iranian culture. **Key words:** family dynamic environment scale, confirmatory factor analysis, validity, reliability

Corresponding Author: O.isanejad@uok.ac.ir

۱. دکتری تخصصی مشاوره خانواده، استادیار، گروه مشاوره دانشگاه کردستان، سنندج، ایران (نویسنده مسئول)

1. Assistant Professor, Department of Counseling, University of Kurdistan, Kurdistan, Iran (Corresponding Author)

۲. کارشناس ارشد مشاوره خانواده دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

2. M A in Family Counseling, University of Kurdistan, Kurdistan, Iran

۳. کارشناس ارشد مشاوره خانواده دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

3. M A in Family Counseling, University of Kurdistan, Kurdistan, Iran

پذیرش نهایی: ۹۷/۰۳/۱۱

دریافت: ۹۶/۱۲/۱۸

مقدمه

تحقیقات (کیم و کیم، ۲۰۰۵) نشان داده که به طور کل تنها عامل بسیار قوی دخیل در رفتار متخلفانه بین نوجوانان، پویایی‌های محیط خانواده است. پویایی‌های محیط خانواده به جوروانی درون خانواده اشاره دارد که از رفتارهای سرپرستانه، روابط ناشویی، روابط والد-فرزند و روابط بین اعضای خانواده نشأت می‌گیرد (کیم و کیم، ۱۹۹۲). بنابراین ضرورت یک مقیاس مرتبط با پویایی محیط خانواده و نقش آن در بروز رفتار مجرمانه در نوجوانان وجود دارد (کیم و کیم، ۲۰۰۷).

در همین راستا کیم و کیم (۲۰۰۷) پرسشنامه جدیدی با نام مقیاس پویایی محیط خانواده^۳ برای نوجوانان کره‌ای را در سال ۲۰۰۷ ساختند که شامل ۴۲ سؤال بود و ۵ عامل جوروانی خانواده، رابطه‌ی والد-فرزند، رفتار سرپرستانه‌ی پدرانه، انسجام خانواده، رفتار سرپرستانه‌ی مادرانه را در بین نوجوانان کره‌ای می‌سنجید. مرحله‌ی اول توسعه‌ی یک مقیاس آزمایشی بر اساس پیشینه تحقیق و مصاحبه بود. برای طرح یک سری پرسش‌های اولیه، ۳۰ شرکت‌کننده در مصاحبه‌ای نیمه سازمان یافته، شرکت کردند. مصاحبه‌ها شامل یک سری از سؤالات باز پاسخ بودند که به صورت شفاهی توسط مصاحبه‌کننده ارائه می‌شد و اجازه می‌داد که مصاحبه‌شونده‌ها پاسخ‌های خود را با جزئیات به هر سؤالی بدهند (کیم و کیم، ۲۰۰۷). در مرحله دوم برگزاری جلسات بحث گروهی متمرکز تخصصی، آزمون شاخص قابلیت اعتماد محتوا و بررسی پرسش‌ها برای ارزیابی قابلیت اعتماد محتوا بود. این مرحله شامل تشریح معنی هر پرسش استفاده شده و ریختن طرح کلی اهداف، مفاهیم، تعاریف و ساختن ابزار شد. مرحله سوم در توسعه مقیاس، تشخیص قابلیت اعتماد مقیاس با استفاده از روش بازآزمایی، محاسبه ضرایب انسجام‌درونی و بررسی پرسش‌ها بود. مرحله آخر بررسی عاملی بود که نشان می‌داد که چطور هر پرسش به طور کل با عوامل مناسب در ارتباط است (کیم و کیم، ۲۰۰۷).

نمونه تحقیق برای طرح پرسش‌های اولیه، شامل ۳۰ نوجوان (۱۵ پسر و ۱۵ دختر) بود که با روش نمونه‌گیری در دسترس از بین مدارس و مراکز تأدیبی سئول کره جنوبی انتخاب گردید. ۱۵ نوجوان از بین دانش‌آموزان راهنمایی و دبیرستان و ۱۵ نفر دیگر، نوجوانان متخلف از مراکز تأدیبی شهر سئول بودند. در مرحله دوم برای ارزیابی قابلیت اعتماد بازآزمایی نمونه‌ای شامل ۴۴ نوجوان (۲۹ پسر و ۱۵ دختر) با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ۲۹ نفر دانش‌آموز مدارس

در دوره نوجوانی مجموعه‌ای از تغییرات جسمی، روانی و اجتماعی در نوجوان رخ می‌دهد که زندگی آینده را تحت تاثیر قرار می‌دهد (منصور، ۱۳۹۱؛ شکوهی یکتا و کاکابرابی، ۱۳۹۶). نوجوانان گروهی از افراد هستند که در برنامه‌ریزی راهکارهای سلامت عمومی و آموزشی، به دلیل تغییرات جسمی، روانی و اجتماعی که در این مرحله از زندگی اتفاق می‌افتد و آسیب‌پذیری، آنها را برای خطرات گوناگون در سطوح فردی، خانوادگی و اجتماعی افزایش می‌دهد، اولویت می‌یابند (هوگیوتا- گوتیرز و کاردونا- اریاس، ۲۰۱۶). بزهکاری^۱ عمومی‌ترین اصطلاح برای رفتار مجرمانه نوجوانان و شامل رفتارهایی است که برای افراد بالغ جرم تلقی می‌شود (مارتی، ۲۰۰۸). رفتارهایی مانند مصرف مواد و تخلفات خشونت‌بار علیه اشخاص (مثل تجاوز)، اموال و دارایی‌ها (مثل خراب‌کاری و آتش‌زنی) و نظم عمومی که در این راستا، مجرمان در معرض تخلفاتی مانند پرسه‌زنی و فرار کردن قرار دارند (نجاتی، میرنسب، فتحی‌آذر، ۱۳۹۶؛ مارتی، ۲۰۰۸؛ چاچ، تومک، بالند، هوپر، جاگز، ۲۰۱۲). برای آگاهی بیشتر از بزهکاری نوجوانان، لازم است درک کاملتری از چگونگی روند جامعه‌پذیری^۲ داشته باشیم (بوکنر، ۲۰۰۹). جامعه‌پذیری فرآیندی است که به واسطه آن افراد باورهای مسلط، ارزش‌ها، انگیزه‌ها و رفتارهای فرهنگ خود را کسب می‌کنند و به تدریج بیشتر به دیگر اعضای گروه فرهنگی، قومی یا مذهبی خود شبیه می‌شوند (گوپتا و کریشان، ۲۰۰۴). خانواده، همسالان و مدارس تأثیرات اولیه را در جامعه‌پذیری نوجوانان دارند (حسینی، ثنایی ذاکر، پورحسین، کراسکیان، ۱۳۹۶) که اهمال این نظام‌ها در جریان جامعه‌پذیری مناسب، به تخلف از هنجارها منجر می‌شود (بوکنر، ۲۰۰۹).

مطالعات (مک لارن و هاو، ۲۰۰۵؛ ویلیکینز شانر، کالاهان، ناچمن، ویلیامسون و اندرسون، ۲۰۰۳) اهمیت خانواده را در شکل‌گیری رفتار نوجوانان نشان داده‌اند، یافته‌ها مبنی بر این است که نوجوانان با خانواده‌های ناکارآمد، رفتارهایی از قبیل عملکرد تحصیلی پایین (مورنو و چاوتا، ۲۰۱۲)، مصرف داروهای روانگردان (آشبی ویلز و یاگر، ۲۰۰۳)، روابط اجتماعی ضعیف (بل و بل، ۱۹۸۲) و نشانه‌های افسردگی (کالین، هیرون، آرایا، ملوتی و جوینسون، ۲۰۱۳) را نشان می‌دهند (یونیسف، ۲۰۰۳).

3. Family Dynamic Environment

1. Delinquency

2. Sociability

ضریب آلفای کرونباخ کل ابزار ۰/۸۹ و برای خرده‌مقیاس‌های سرپرستی‌بدرانه، سرپرستی‌مادرانه، ثبات‌خانواده، رابطه‌والد-کودک، رضایت‌خانواده، ارتباط بین اعضا خانواده و مادر شاغل به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۷۸، ۰/۹۰، ۰/۷۹، ۰/۸۴، ۰/۶۲ و ۰/۴۲ بدست آمد. برای شناسایی و حذف پرسش‌های ضعیف همبستگی هر پرسش با خرده‌مقیاس مربوط به آن محاسبه گردید و ۸ سؤال که با خرده‌مقیاس خود همبستگی کمتر از ۰/۳۰ داشتند حذف شدند. بنابراین ۴۲ پرسش برای مرحله بعد باقی ماند.

در ادامه درستی ساختاری پرسشنامه با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی با چرخش متعامد از نوع واریماکس بررسی شد. نتایج تحلیل-عاملی ساختار ۵ عاملی مقیاس را تأیید نمود. نتایج پژوهش نشان داد مقیاس کلی و پنج خرده‌مقیاس آن همه ضرایب قابلیت اعتماد انسجام درونی پذیرفته شده‌ای با دامنه ۰/۷۱ تا ۰/۹۲ دارند. همه‌ی ۴۲ پرسش مقیاس با نمره کلی همبستگی زیادی نشان دادند. این یافته‌ها نشان داد که پرسش‌ها همگن بودند و آنها ساختار یکسانی را اندازه می‌گیرند. بنابراین نتایج پژوهش آنها حمایت اولیه برای مقیاس پویای محیط خانواده به عنوان راهبرد معتبری برای اندازه‌گیری پویایی محیط خانواده توسط نوجوانان کره‌ای فراهم آورد (کیم و کیم، ۲۰۰۷). از آنجایی که خانواده یک مفهوم فرهنگی است، توسعه یک مقیاس در ارتباط با پویایی‌های خانوادگی که متناسب با فرهنگ و گروه سنی خاص همچون نوجوانان در ایران باشد ضروری می‌باشد. مسائل اندازه‌گیری در فرهنگ‌های مختلف ممکن است مشکل ساز باشد. از این نقطه‌نظر، مسائل مربوط به ترجمه، تفاوت‌های تصادفی در مناسب بودن محتوای پرسش‌ها از مقیاس محیط خانواده باید در نظر گرفته شود. چنین ابزاری برای محققین و متخصصان سلامت روان که به دنبال توسعه مداخله‌های مناسب‌تر فرهنگی برای نوجوانان در فرهنگ ایرانی هستند مفید به نظر می‌رسد. بنابراین در پژوهش حاضر به بررسی ساختار عاملی، درستی و قابلیت اعتماد مقیاس پویای محیط خانواده با رعایت اصول روانسنجی اقدام گردید.

روش

روش تحقیق از آنجا که به بررسی درستی و قابلیت اعتماد پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) می‌پردازد، توصیفی و از نوع زمینه-یابی است که در چند مرحله صورت گرفته است: در مرحله اول پرسشنامه ترجمه و درستی صوری و صحت ترجمه آن بررسی شد. همزمان فرم ترجمه شده پرسشنامه پویایی‌های محیط

راهنمایی و دبیرستان شهر سئول و ۱۵ نفر، نوجوان متخلف از مراکز تأدیبی بودند. در پایان برای بررسی تحلیل‌عاملی، ۵۴۴ نوجوان شامل ۳۰۲ دانش‌آموز نوجوان از ۲۳ مدرسه‌ی راهنمایی و دبیرستان و ۲۴۲ نوجوان متخلف محبوس در ۱۴ مرکز تادیب واقع در مناطق شهری و روستایی کره جنوبی با استفاده از شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و نسبی در پژوهش شرکت داده شدند. پرسش‌ها از دو منبع استخراج شدند: ۱. پیشینه‌ی تحقیق شامل تحقیقاتی که بر روی پویایی‌های خانواده و فرهنگ خانواده کره‌ای انجام شده بود و ۲. مصاحبه‌های نیمه-سازمان‌یافته با نوجوانان برای تشخیص پویایی‌های محیط خانواده آنها. طی این روند ۶۰ پرسش برای نسخه اولیه این ابزار طرح گردید که در هفت طبقه اصلی گروه بندی شدند: سرپرستی‌پدر (۸ پرسش)، سرپرستی‌مادر (۸ پرسش)، ثبات‌خانواده (۱۴ پرسش)، رابطه‌والد-فرزند (۱۴ پرسش)، رضایت‌خانواده (۴ پرسش)، رابطه با اعضای-خانواده (۶ پرسش) و کار بیرون مادر برای کسب درآمد (۶ پرسش). هر پرسش بر اساس مقیاس ۶ درجه‌ای لیکرت از شدیداً مخالف: نمره ۱ تا شدیداً موافق: نمره ۶ نمره گذاری شدند. نمرات پایین نشان‌دهنده درک مثبت از محیط خانواده بود. ۶۰ پرسش طبقه‌بندی شده در ۷ گروه که در طرح پرسش انتخاب شده بودند به ۵ متخصص (دو روانپزشک کودک و نوجوان، یک پرستار و دو محقق خانواده) ارائه شد. آزمون قابلیت اعتماد محتوا شامل سه مرحله می‌شد: بررسی توافق متخصصین، بحث و اتفاق‌آرا. برای تشخیص محتوای مقیاس پویایی‌های محیط خانواده، هم تعریف مفهومی و هم تعریف عملیاتی هفت طبقه بررسی شد. این روند بررسی ۱۲ ساعته در پنج جلسه با اعضای متخصص که واکنش کلامی بر روی هر پرسش داشتند انجام شد.

۶ پرسش تقریباً اصلاح شد تا کلمه‌بندی را برای درک نوجوانان آسان‌تر کند و ۶ پرسش به خاطر تکرار و نامفهوم بودن حذف شد. با این فرآیند، شاخص قابلیت اعتماد محتوا (لین، ۱۹۸۶) محاسبه شد و مقدار CVI ۰/۸۰ بدست آمد. چهار پرسش به خاطر این که CVI آنها کم‌تر از ۰/۸۰ بود حذف شدند. در نتیجه ۵۰ پرسش برای فرآیند بعدی باقی ماندند. در مرحله بعد قابلیت اعتماد ابزار با فاصله ۴ هفته با استفاده از روش بازآزمایی بررسی شد. ضریب قابلیت اعتماد بازآزمایی برای خرده‌مقیاس سرپرستی‌بدرانه (۰/۸۰)، ثبات‌خانواده (۰/۸۶)، رابطه‌والد-فرزند (۰/۷۹)، رضایت‌خانواده (۰/۸۲) و رابطه با اعضای خانواده (۰/۷۴) بدست آمد اما برای خرده‌مقیاس سرپرستی‌مادرانه (۰/۶۲) و مادر شاغل (۰/۵۳) بود که تا حدی ضعیف ارزیابی گردید و همچنین

میزان آلفای کرونباخ برای ابعاد جوروانی خانواده، رابطه والد-فرزند، رفتار سرپرستی پدرانه، رفتار سرپرستی مادرانه و انسجام خانواده به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۹۲، ۰/۸۶، ۰/۸۱ و ۰/۷۱ بدست آمد.

پرسشنامه‌ی نگرش به رفتارهای بزهکاری: این پرسشنامه با هدف سنجش نگرش به رفتارهای بزهکارانه توسط فضلی (۱۳۸۹) برای نوجوانان ۱۵ الی ۱۸ سال تهیه شده است، که ۲۸ ماده دارد و بر اساس طیف چهار گزینه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. در بررسی سازندگان، میزان قابلیت اعتماد با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه ۰/۷۱ و برای نگرش منفی به رفتارهای بزهکارانه ۰/۷۷ بدست آمد (سعادت و خدایاری سقاوا، ۱۳۹۱). در پژوهش فعلی میزان آلفای کرونباخ برای ابعاد مذکور به ترتیب ۰/۸۷ و ۰/۸۶ به دست آمد.

پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD): پرسشنامه‌ای ۶۰ سؤالی است که برای سنجیدن عملکرد خانواده توسط بیشاپ، اپستین و بالدوین (۱۹۸۰) بر مبنای الگوی مک‌مستر تدوین شده است که در این پژوهش ابعاد نقش‌ها، کنترل، آمیختگی عاطفی و عملکرد کلی آن استفاده شد. نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت و نمره‌های کمتر نشان دهنده آسیب کمتر و بهبود عملکرد خانواده است. در پژوهش زاده‌محمدی و ملک‌خسروی (۱۳۸۵) آلفای کرونباخ بعد کارکرد کلی ۰/۸۲، بعد آمیختگی عاطفی ۰/۷۳، بعد نقش‌ها ۰/۷۶، و بعد کنترل ۰/۶۶ گزارش شده است. در پژوهش فعلی میزان آلفای کرونباخ برای ابعاد ذکر شده به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۴۶، ۰/۶۹ و ۰/۸۲ به دست آمد.

داده‌ها و یافته‌ها

ماتریس همبستگی گویه‌های پرسشنامه FDE نشان داد که دامنه همبستگی ۴۲ گویه پرسشنامه بین ۰/۴۰ تا ۰/۶۹ قرار دارد. ضرایب همبستگی مثبت و همگی معنی‌دار است. در ادامه تحلیل عاملی تأییدی (CFA) بر اساس ساختار عاملی پیشنهاد شده توسط کیم و کیم (۲۰۰۷) پرسشنامه FDE ارائه و برازش می‌شود.

همچنانکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود در مجموع با کل داده‌ها، میزان خی دو نسبی (X^2/df) ۲/۹۳ به دست آمده که مقدار مطلوب برای آن بین ۰ تا ۵ است. شاخص نیکویی برازش (GFI) ۰/۹۲ و شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI) ۰/۹۱ و شاخص برازش تطبیقی (CFI) ۰/۹۳ به دست آمده که مقادیر بالای ۰/۹۰ برای هر سه

خانواده (FDE) در اختیار کارشناسان مسلط به زبان قرار داده شد و از آنها خواسته شد با استفاده از روش ترجمه معکوس، آن را به انگلیسی برگردانند. هدف از این کار، یافتن اطمینان مضاعف از صحت ترجمه پرسشنامه بود. سپس دو ترجمه پرسشنامه (به انگلیسی) و متن اصلی پرسشنامه توسط متخصصین روانشناسی و مشاوره بررسی و مورد مقایسه قرار گرفتند و تصحیح‌های لازم صورت پذیرفت. در مرحله دوم همسانی درونی و قابلیت اعتماد پرسشنامه بررسی شد که در این پژوهش وضعیت گروهی در دو سطح بزهکار و عادی در نظر گرفته شد، گروه بزهکار شامل نوجوانان مقطع دبیرستان بودند که با مشاهده پرونده تحصیلی و مشاورت با مدیر و مشاور دبیرستان سابقه انجام اعمال بزهکارانه و حضور در کانون اصلاح و تربیت را داشتند. گروه عادی هم شامل دانش‌آموزانی بود که سابقه انجام رفتار بزهکارانه را نداشتند. برای بدست آوردن تصویر دقیق و بدون ابهام و امکان اجرای آن در نمونه اصلی، یک بررسی راهنما روی ۴۰ دانش‌آموز عادی اجرا شد و از قابلیت کاربرد آن اطمینان حاصل گردید.

جامعه آماری دربرگیرنده تمامی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان در دو شهر کرمانشاه و سنندج بوده است. به این صورت که از میان دبیرستان‌های دو شهر کرمانشاه و سنندج به شیوه تصادفی خوشه‌ای ۱۰ مدرسه انتخاب شدند. سپس از میان مدارس انتخاب شده نمونه تحقیق از بین افرادی که حاضر به همکاری بودند انتخاب شدند. از بین ۶۰۰ پرسشنامه توزیع شده ۵۴۴ پرسشنامه قابل تحلیل و بررسی بود، که شامل ۷۵ دختر و ۲۲۷ پسر دانش‌آموز عادی و ۲۴۲ پسر دانش‌آموز دارای سابقه بزهکاری بود. ابتدا پژوهشگر در حضور آزمودنی به توضیحات مختصری در مورد اهداف پژوهش پرداخت و سپس پرسشنامه به صورت تک تک بین دانش‌آموزان توزیع گردید. حذف آزمودنی به دنبال عدم علاقه به همکاری و یا ارائه ناقص پرسشنامه صورت پذیرفت.

ابزار

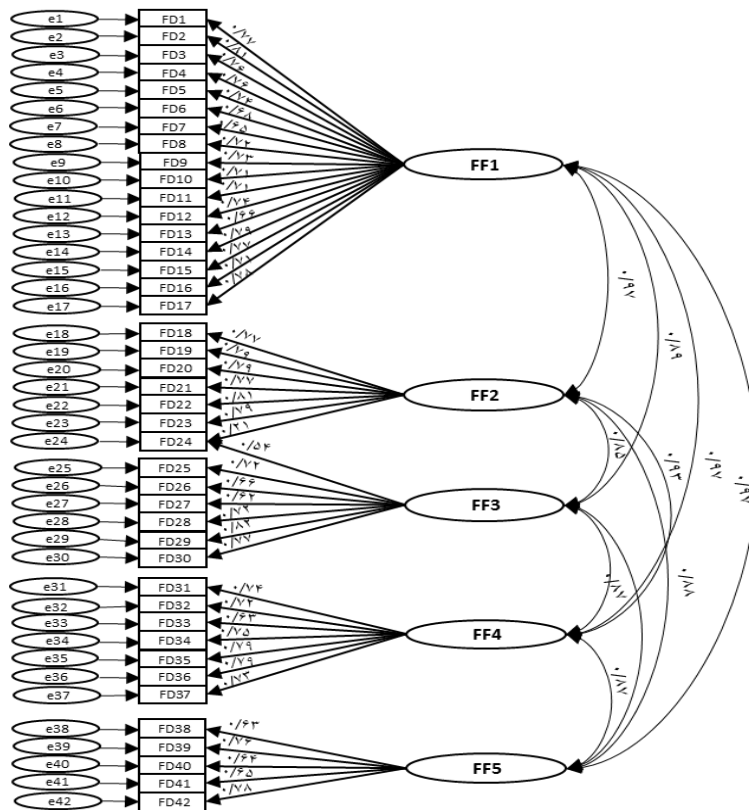
مقیاس پویایی‌های محیط خانواده^۱ (FDE): این پرسشنامه توسط کیم و کیم (۲۰۰۷) ساخته شد و دارای ۴۲ سؤال است که به صورت طیف ۶ تایی از ۱ تا ۶ نمره‌گذاری می‌شود. به طوری که پاسخ شدیداً موافق نمره ۶ و پاسخ شدیداً مخالف نمره ۱ می‌گیرد. پرسشنامه شامل ۵ خرده مقیاس رابطه والد-فرزند، رفتار سرپرستی پدرانه، رفتار سرپرستی مادرانه، جوروانی و انسجام خانواده است در پژوهش حاضر

^۱ Family Assessment Device

۰/۰۶ به دست آمده که مقادیر زیر ۰/۱۰ برای آن قابل قبول و کمتر از ۰/۷۰ مطلوب تلقی می شود.

شاخص مذکور، مطلوب تلقی می شود. مقدار ریشه میانگین مجذورات خطای باقی مانده ها (RMSEA) به عنوان مهمترین شاخص برازش نیز

مدل ها	X ² /df	df	X ²	GFI	AGFI	CFI	RMR	RMSEA
مدل در نمونه پژوهکار	۲/۵۹	۸۰۰	۲۰۷۱/۲۰	۰/۷۲	۰/۶۹	۰/۷۳	۰/۱۰	۰/۰۸
مدل در نمونه عادی	۲/۶۸	۸۰۰	۲۱۴۴/۱۵	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۷۹	۰/۱۰	۰/۷۵
مدل با کل نمونه	۲/۹۳	۸۰۰	۲۳۴۰/۵۵	۰/۹۲	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۰۷	۰/۰۶

شکل ۱. مدل عاملی پرسشنامه FDE و بارهای عاملی استاندارد در کل نمونه

عامل های یک پرسشنامه کفایت می کند. میزان همسانی درونی عامل سرپرستی پدرانه (گویه ۲۵ تا ۳۰) به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به روش گاتمن ۰/۸۱ و به روش دونیمه سازی گاتمن و برای سطوح عامل های یک پرسشنامه کفایت می کند.

میزان همسانی درونی عامل انسجام خانواده (گویه ۳۱ تا ۳۷) به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۱ به روش گاتمن ۰/۷۸ و به روش دونیمه سازی گاتمن و روش دونیمه سازی اسپیرمن-براون ۰/۷۹ به دست آمد که برای سطوح عامل های یک پرسشنامه کفایت می کند و میزان همسانی درونی عامل سرپرستی مادرانه (گویه ۳۸ تا ۴۲) به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۱ به روش گاتمن ۰/۷۶ و به روش دونیمه سازی گاتمن و روش دونیمه

پارامترهای منفرد یا بارهای عاملی سؤالات پرسشنامه در هر عامل در جدول ۲ ذکر شده است. تمام بارهای عاملی معنی دار هستند و نیاز به حذف هیچ سؤالی نیست. در نتیجه مسیرها و بارها در ساختار ۵ عاملی مورد تأیید قرار می گیرند.

میزان همسانی درونی عامل جو روانی خانواده (۱۷ گویه اول) به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به روش گاتمن ۰/۸۸ و به روش دونیمه سازی گاتمن و روش دونیمه سازی اسپیرمن-براون ۰/۹۳ به دست آمد که برای سطوح عامل های یک پرسشنامه کفایت می کند. میزان همسانی درونی عامل رابطه والد-فرزند (گویه ۱۸ تا ۲۴) به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به روش گاتمن ۰/۸۹ و به روش دونیمه سازی گاتمن و روش دونیمه سازی اسپیرمن-براون ۰/۹۱ به دست آمد که برای سطوح

سازي اسپيرمن - براون ۰/۷۸ به دست آمد که برای سطوح عاملی های یک پرسشنامه کفایت می کند.

جدول ۲. پارامترهای منفرد (بارهای عاملی) استاندارد و غیر استاندارد پرسشنامه FDE

عامل	گویه های پرسشنامه FDE	بارهای عاملی	خطای استاندارد	بار استاندارد شده	مقدار بحرانی
جوروانی (آلفای کرونباخ: ۰/۹۲)	اعضای خانواده من نظر یکدیگر را نمی پذیرند.	۱/۰۵	۰/۰۵	۰/۷۷	۱۸/۷۳
	جو روانی خانواده من خشک است تا انعطاف پذیر.	۱/۰۹	۰/۰۵	۰/۸۱	۱۹/۸۶
	پدر من در مورد همه چیز محافظه کار است.	۱/۰۴	۰/۰۵	۰/۷۶	۱۸/۵۲
	دیدگاه پدرم بیشتر تنبیهی است تا تشویقی.	۱/۰۵	۰/۰۵	۰/۷۶	۱۸/۴۹
	خانوادهی من مکرراً با هم دعوا دارند.	۱/۰۶	۰/۰۶	۰/۷۴	۱۷/۹۰
	من مکرراً با مادرم بحث می کنم.	۰/۹۲	۰/۰۵	۰/۶۸	۱۶/۴۶
	مادر من نسبتاً سلطه طلب است.	۰/۸۹	۰/۰۵	۰/۶۵	۱۵/۶۳
	مادر من به فرزندانش اعتماد ندارد.	۰/۹۲	۰/۰۶	۰/۷۲	۱۷/۹۹
	مادر من آزادی فرزندانش را محدود می کند.	۰/۹۰	۰/۰۵	۰/۷۳	۱۷/۷۵
	اعضای خانواده من همیشه تفاوت نظر دارند.	۰/۹۴	۰/۰۵	۰/۷۱	۱۷/۰۵
رابطه والد - فرزند (آلفای کرونباخ ۰/۹۲)	مادر من دیدگاه بزرگسالانه-محور در تربیت کودکانش دارد.	۰/۸۷	۰/۰۵	۰/۷۱	۱۷/۱۱
	پدر من فرزندانش را سرسختانه بار می آورد.	۱/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۷۴	۱۷/۷۴
	پدر من بعضی وقت ها به فرزندانش اعتماد ندارد.	۰/۸۳	۰/۰۵	۰/۶۶	۱۵/۹۱
	مادر من کاملاً به فرزندانش عشق نمی ورزد.	۰/۹۸	۰/۰۵	۰/۷۹	۱۹/۲۹
	شیوهی فرزند پروری در خانواده من ناهمسان و بی ثبات است.	۱/۰۰	۰/۰۵	۰/۷۷	۱۸/۷۰
	من به والدینم احترام نمی گذارم.	۰/۹۴	۰/۰۵	۰/۷۱	۱۷/۲۳
	دیدگاه مادرم بیشتر تنبیهی است تا تشویقی.	۱/۰۲	۰/۰۵	۰/۷۸	۱۸/۹۶
	مادر من کاملاً به فرزندانش عشق نمی ورزد.	۲/۸۱	۰/۷۲	۰/۷۷	۳/۸۷
	والدین من خود را وقف از خود گذشتگی و مراقبت از فرزندانشان نمی کنند.	۲/۸۴	۰/۷۳	۰/۷۹	۳/۸۸
	پدر من کاملاً به فرزندانش عشق نمی ورزد.	۲/۸۲۰	۰/۷۲	۰/۷۹	۳/۸۷۸
انسجام خانواده (آلفای کرونباخ ۰/۸۶)	والدین من به من امید نمی بندند.	۱/۰۲	۰/۰۵	۰/۷۷	۱۸/۹۶
	مادر من به فرزندانش اعتماد ندارد.	۲/۷۳	۰/۷۰	۰/۸۱	۳/۸۸
	اعضای خانوادهی من هنگام سختی و مشکلات نسبت به هم بی تفاوت اند.	۲/۷۹	۰/۷۱	۰/۷۹	۳/۹۳
	والدین من معمولاً نظرات فرزندانشان را نادیده می گیرند.	۱/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۲۹	۱۷/۲۹
	پدرم فرزندانش را سرسختانه بار می آورد.	۰/۸۹	۰/۰۵	۰/۷۲	۱۷/۲۹
	پدر من دیدگاه بزرگسالانه-محور در تربیت کودکانش دارد.	۰/۸۰	۰/۰۵	۰/۶۵	۱۵/۴۴
	پدرم در مورد همه چیز محافظه کار است.	۰/۷۲	۰/۰۵	۰/۶۲	۱۴/۲۸
	پدرم آزادی فرزندانش را محدود می کند.	۰/۸۹	۰/۰۵	۰/۷۲	۱۷/۴۵
	پدرم نسبتاً سلطه طلب است.	۱/۰۴	۰/۰۵	۰/۸۲	۲۰/۲۹
	دیدگاه پدرم بیشتر تنبیهی است تا تشویقی.	۱/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۷۷	۱۷/۳۲
انسجام خانواده (آلفای کرونباخ ۰/۸۱)	والدین من از لحاظ اجتماعی اقتصادی فقیرند.	۱/۰۸	۰/۰۶	۰/۷۴	۱۷/۳۲
	وابستگی روانی خانوادهی من نسبتاً ضعیف است.	۰/۹۸	۰/۰۶	۰/۷۲	۱۶/۷۶
	من مکرراً با والدینم مصاحبت دارم، و خانوادهی من در هماهنگی زندگی می - کنند.	۰/۸۳	۰/۰۵	۰/۶۳	۱۴/۶۳
جوروانی خانوادهی من بیشتر خشک است تا انعطاف پذیر.	۰/۹۵	۰/۰۵	۰/۷۵	۱۷/۴۹	
والدین من در کنار هم شاد نیستند.	۱/۱۰	۰/۰۵	۰/۷۹	۱۸/۹۶	
والدین من وقت برای فرزندانشان نمی گذارند.	۱/۰۵	۰/۰۵۷	۰/۷۹	۱۴/۶۲۹	

جدول ۲. پارامترهای منفرد (بارهای عاملی) استاندارد و غیر استاندارد پرسشنامه FDE

عامل	گویه‌های پرسشنامه FDE	بارهای عاملی	خطای استاندارد	بار استاندارد شده	مقدار بحرانی
مادرانه (آلفا ۰/۸۱) رفتار سرپرستی	مادرم به دلیل مشغله زیاد به فرزندانش اهمیت نمی‌دهد.	۱/۰۰۰		۰/۷۲	
	مادرم دیدگاه بزرگسالانه-محور در تربیت کودکانش دارد.	۰/۸۶	۰/۰۶	۰/۶۳	۱۴/۶۷
	دیدگاه مادرم بیشتر تنبیهی است تا تشویقی.	۱/۱۲	۰/۰۶	۰/۷۶	۱/۴۲
	مادر من در مورد همه چیز محافظه کار است.	۰/۹۵	۰/۰۶	۰/۶۴	۱۵/۱۰
	مادر من آزادی فرزندانش را محدود می‌کند.	۱/۰۲	۰/۰۶	۰/۶۵	۱۵/۴۸
مادرم نسبتاً سلطه طلب است.	۱/۰۰۰		۰/۷۸		

جدول ۳. همبستگی سازه‌های پرسشنامه FDE با ابعاد عملکرد خانواده و نگرش به بزه

نگرش به بزه	FAD			FDE		
	منفی	مثبت	عملکرد کلی خانواده	نقش‌ها	آمیزش عاطفی	
	۰/۷۱**	-۰/۷۵**	-۰/۰۰	-۰/۶۶**	-۰/۵۰**	رابطه والد- فرزند
	۰/۶۸**	-۰/۷۰**	-۰/۱۰*	-۰/۶۰**	-۰/۴۷**	رفتار سرپرستی پدرانه
	۰/۶۲**	-۰/۷۰**	-۰/۰۲	-۰/۵۹**	-۰/۴۳**	رفتار سرپرستی مادرانه
	۰/۷۷**	-۰/۸۰**	-۰/۰۸*	-۰/۶۰**	-۰/۵۳**	جوروانی
	۰/۷۳**	-۰/۷۳**	-۰/۰۱*	-۰/۶۸**	-۰/۵۱**	انسجام خانواده
				-۰/۶۹**	-۰/۶۹**	

مطلوب دارند. همچنین نتایج به دست آمده از شاخص‌های RMSEA، λ^2/DF ، GFI ، $AGFI$ ، CFI ، نشانگر برازش مناسب این مقیاس است که این یافته با نتایج تحقیق کیم و کیم (۲۰۰۷) همسو و در تأیید آن است. برای بررسی قابلیت اعتماد مقیاس پویایی‌های محیط خانواده از ضریب آلفای کرونباخ، روش گاتمن، روش دونیمه‌سازی گاتمن و روش دو نیمه‌سازی اسپیرمن- براون استفاده شد که مقادیر به دست آمده حاکی از همسانی درونی مطلوب مقیاس بود. نتایج نشان داد همبستگی گویه-های پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) نشان داد که دامنه همبستگی ۴۲ گویه پرسشنامه بین ۰/۴۰ تا ۰/۶۹ قرار دارد. ضرایب همبستگی مثبت و همگی معنی دار است. همچنین مقایسه ابعاد پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) در زنان و مردان نشان داد که در ۵ عامل پرسشنامه تفاوت معناداری بین زنان و مردان وجود دارد که این یافته‌ها با نتایج پژوهش کیم و کیم (۲۰۰۷) همسو می‌باشد.

به منظور بررسی درستی همگرایی پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE)، همبستگی ابعاد پرسشنامه مذکور با پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) و پرسشنامه نگرش به بزهکاری بررسی شد. نتایج همبستگی در جدول ۳ نشان می‌دهد بین ابعاد پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) با نگرش مثبت به بزهکاری رابطه معکوس و با نگرش منفی به بزهکاری رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. همچنین بین ابعاد

نتایج همبستگی در جدول ۳ نشان می‌دهد بین ابعاد پرسشنامه پویایی-های محیط خانواده (FDE) با نگرش مثبت به بزهکاری رابطه معکوس و با نگرش منفی به بزهکاری رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. همچنین بین ابعاد پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) با ابعاد پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) رابطه منفی وجود دارد. از آنجایی که ابعاد پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) معکوس تفسیر می‌شود و نمره بالاتر به مفهوم مشکل بیشتر است، این نحو ارتباط منطقی به نظر می‌رسد و نشانگر درستی FDE است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی درستی، قابلیت اعتماد و ساختار عاملی فرم فارسی پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) در نوجوانان بزهکار انجام گرفت. یافته‌ها نشان داد که پرسشنامه از همسانی درونی مناسبی برخوردار است و ارتباط گویه‌ها با مؤلفه‌ها، معنی دار و همسو است. در نتیجه می‌توان گفت بر پایه داده‌ها، گویه‌ها با عامل‌های مورد سنجش هماهنگی دارند و پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) از قابلیت اعتماد قابل قبولی برخوردار است. ابتدا تحلیل عاملی تأییدی (CFA) بر اساس ساختار عاملی پیشنهاد شده توسط کیم و کیم (۲۰۰۷) ارائه و برازش شد. نتایج نشان داد تمامی شاخص‌های مدل برازش

خانواده، در جمعیت‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و در سنین مختلف پیشنهاد می‌شود.

منابع

حسینی، سیده فاطمه؛ ثنایی، ذاکر باقر؛ پورحسین، رضا؛ کراسکیان، آدیس. (۱۳۹۶). تدوین و ارزیابی برنامه اقدام‌های گروهی برای ارتقای رابطه والد-نوجوان. *فصلنامه علوم روانشناختی*، (۱۶) ۶۲، ۲۸۳-۲۹۶.

رحیمی‌نژاد، عباس و پاک‌نژاد، محسن. (۱۳۹۳). رابطه عملکرد خانواده و نیازهای روان‌شناختی با سلامت روانی نوجوانان. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، (۱۰) ۳۷، ۹۹-۱۱۱.

سعادت، سجاد و خدایاری سقاواز، هانیه. (۱۳۹۱). بررسی ارتباط بین راهبردهای مقابله‌ای و گرایش به بزهکاری، دانشگاه بابل، همایش ملی پیشگیری از جرائم و آسیب‌های اجتماعی، ۸۹۵-۹۰۸.

زاده محمدی، علی؛ ملک خسروی، غفار. (۱۳۸۵). بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی و اعتباریابی مقیاس سنجش کارکرد خانواده (FAD). *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، (۲) ۵، ۶۹-۸۹.

شکوهی یکتا، محسن و کاکابرابی، کیوان. (۱۳۹۶). تاثیر آموزش مدیریت خشم مبتنی بر روی آورد شناختی رفتاری در مشکلات رفتاری دختران نوجوان. *فصلنامه علوم روانشناختی*، (۱۶) ۶۲، ۱۹۸-۲۱۸.

علیوردی‌نیا، اکبر و ستاره، سیمین. (۱۳۹۲). بررسی نقش خانواده، مدرسه و گروه همسالان در بزهکاری دانش‌آموزان. *فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی*، (۴) ۴، ۱۰۳-۷۹.

فضلی، وحید. (۱۳۸۹). بررسی رابطه شیوه‌های تربیتی والدین و نگرش به رفتارهای بزهکارانه در بین نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ سال شهر تهران. *فصلنامه علمی و ترویجی پیشگیری از جرم*، (۵) ۱۴: ۷۹-۱۱۲.

ملک خسروی، غفار. (۱۳۸۲). کارکرد خانواده در کودکان مبتلا به اختلال بیش‌فعالی، کمبود توجه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

منصور، محمود. (۱۳۹۱). *روانشناسی ژنتیک تحول روانی از تولد تا پیری*. تهران: انتشارات سمت.

پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) با ابعاد پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) رابطه منفی وجود دارد. از آنجایی که ابعاد پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) معکوس تفسیر می‌شود و نمره بالاتر به مفهوم مشکل بیشتر است، این نحو ارتباط منطقی به نظر می‌رسد و نشانگر درستی همگرایی پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) است.

پویایی‌های محیط خانواده به جوروانی درون خانواده اشاره دارد که از رفتارهای سرپرستانه، روابط ناشویی، روابط والد-فرزند و روابط بین اعضای خانواده نشأت می‌گیرد (کیم، مین و کیم ۱۹۹۲؛ لیبلانک ۱۹۹۲). درک چگونگی روند جامعه‌پذیری نوجوانان و نقش محیط پویای خانواده در این راستا، از عوامل مهم در شناسایی بروز رفتارهای متخلفانه و تخلف از هنجارها در دوران نوجوانی است (بوکتر، ۲۰۰۹).

پژوهش‌های علیرودی‌نیا و ستاره (۱۳۹۲) با هدف بررسی نقش خانواده، مدرسه و گروه همسالان در بزهکاری نوجوانان نشان داد نوجوانانی که به دلیل حمایت‌های همه‌جانبه والدین التزام بالایی به سرمایه‌گذاری در روابط خانوادگی خود دارند، کمتر به رفتارهای بزهکارانه روی می‌آورند، چرا که حاضر نیستند ارزش و موقعیت اجتماعی خود در خانواده را به خطر اندازند. مارلوس، وین دایک، برانی، کیجسز، هاوک، هیل، مایوس (۲۰۱۴) طی یک مطالعه طولی چهارساله به بررسی رابطه خودپنداره نوجوانان و روابط آنها با والدین‌شان پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد روابط باز و صمیمی بین نوجوانان با والدین‌شان با درونی‌کردن اضطراب و افسردگی رابطه منفی و معنی‌داری دارد و این نوجوانان از سلامت روانی بالاتری برخوردارند. این یافته با پژوهش رحیمی‌نژاد و پاک‌نژاد (۱۳۹۳)، همسو است. همچنین عملکرد منفی خانواده به شکست در تحصیل و تعلیم و تربیت، فروپاشی روابط اجتماعی، بیگانگی اجتماعی، استفاده از الکل و مواد منجر می‌شود (والکر و شفر، ۲۰۰۸). در مجموع یافته‌های پژوهش نشان داد که پرسشنامه پویایی‌های محیط خانواده (FDE) با مدل ۵ عاملی در جامعه مورد پژوهش از درستی کافی برخوردار است و مدل ۵ عاملی ارائه شده توسط کیم و کیم (۲۰۰۷) مورد تأیید قرار گرفت و درستی ساختاری عامل‌های آن تأیید گردید. همچنین بررسی همسانی درونی نشان داد که پرسشنامه مذکور از قابلیت اعتماد کافی برخوردار است. یافته‌های بدست آمده از این پژوهش، به عنوان مقدمه‌ای برای انجام پژوهش‌های بیشتر با هدف بررسی دقیق فرآیند روانسنجی و قابلیت اعتماد فرم فارسی پرسشنامه پویایی‌های محیط

- Marte, R. M. (2008). *Adolescent problem behaviors: Delinquency, aggression, and drug use*. LFB Scholarly Pub.
- McLaren, L., & Hawe, P. (2005). Ecological perspectives in health research. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 59(1), 6-14.
- Moreno Méndez, J. H., & Chauta Rozo, L. C. (2012). Family functionality, externalized behavior and academic achievement in a group of adolescents Bogotá city. *Psychologia. Avances de la Disciplina*, 6(1), 149-152.
- UNICEF. (2003). Nuevas formas de familia: perspectivas nacionales e internacionales. In *Seminario Nuevas Formas de Familia: Perspectivas Regionales e Internacionales (2002 Nov. 14-15: Montevideo, Uruguay)* (No. 306.87 UNIn). UNICEF. Universidad de la República (Uruguay).
- Walker, R., & Shepherd, C. (2008). *Strengthening Aboriginal family functioning: What works and why?* Melbourne: Australian Institute of Family Studies.
- Wilkins-Shurmer, A., O'callaghan, M. J., Najman, J. M., Bor, W., Williams, G. M., & Anderson, M. J. (2003). Association of bullying with adolescent health-related quality of life. *Journal of Pediatrics and Child Health*, 39(6), 436-441.
- نجاتی، مریم؛ میرنسب، میرمحمود؛ فتحی آذر، اسکندر. (۱۳۹۶). مقایسه ترازهای تحولی ادراک خود در نوجوانان زورگو و هم‌تایان بهنجار. فصلنامه علوم روانشناختی، (۱۶) ۶۱، ۱۰۵-۱۲۳.
- Ashby Wills, T., & Yaeger, A. M. (2003). Family factors and adolescent substance use: Models and mechanisms. *Current Directions in Psychological Science*, 12(6), 222-226.
- Bishop, D. S. Epestine, N. B. & Baldwin, L. M. (1980). Structuring a family assessment. *Canadian Family Physician*, 26, 1534-1537.
- Buckner, K. J. (2009). *Dimensions of Adolescent Maltreatment and Self-Reported Delinquency: The Mediating Roles of Attachment to Parents and Attachment to School* (Doctoral dissertation, Case Western Reserve University).
- Church, W. T., Tomek, S., Bolland, K. A., Hooper, L. M., Jagers, J., & Bolland, J. M. (2012). A longitudinal examination of predictors of delinquency: An analysis of data from the Mobile Youth Survey. *Children and Youth Services Review*, 34(12), 2400-2408.
- Culpin, I., Heron, J., Araya, R., Melotti, R., & Joinson, C. (2013). Father absence and depressive symptoms in adolescence: findings from a UK cohort. *Psychological Medicine*, 43(12), 2615-2626.
- Higueta-Gutiérrez, L. F., & Cardona-Arias, J. A. (2016). Predictive Modeling of Quality of Life, Family Dynamics, and School Violence in Adolescent Students from Medellín, Colombia, 2014. *School Mental Health*, 8(3), 399-410.
- Gupta, V., & Krishnan, V. R. (2004). Impact of socialization on transformational leadership: role of leader member exchange. *South Asian Journal of Management*, 11(3), 7-20.
- Kim, H. S., & Kim, H. S. (2007). Development of a family dynamic environment Scale for Korean adolescents. *Public Health Nursing*, 24(4), 372-381.
- Kim, H. S., & Kim, H. S. (2005). Incestuous experience among Korean adolescents: Prevalence, family problems, perceived family dynamics, and psychological characteristics. *Public Health Nursing*, 22(6), 472-482.
- Kim, H. S., Min, B. K., & Kim, H. S. (1992). Correlation between delinquent behavior and their character pattern and family dynamics. *Ulsan University Medical Journal*, 1(1), 188-205.
- Lynn, M. R. (1986). Determination and quantification of content validity. *Nursing Research*, 35(6), 382-386.
- Marloes, P., Van Dijk, A., Branje, S., Keijsers, L., Hawk, S. T., Hale, W. W., & Meeus, W. (2014). Self-concept clarity across adolescence: Longitudinal associations with open communication with parents and internalizing symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(11), 1861-1876.